

Asia: VN/14214/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle apteekkitalouden uudistusta ja lääkesäästöjen toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi ja siihen liittyviksi asetusmuutosehdotuksiksi

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne lääkkeiden hintasääntelyyn ja lääketaksaan liittyvistä muutosehdotuksista.

Kuluttajaliitto ry (jäljempänä Kuluttajaliitto) kiittää mahdollisuudesta antaa sosiaali- ja terveysministeriölle kirjallinen lausunto otsikkoasiasta. Kuluttajaliitto esittää kohteliaimmin seuraavat huomiot:

Valtioneuvoston lääketaksasta annettua asetusta ehdotetaan muutettavaksi siten, että reseptilääkkeiden lääketaksaa leikattaisiin apteekkien myyntikatteen osalta. Reseptilääkkeen hinta muodostuisi 1) hinnasta, jolla lääke ostetaan sisään apteekkiin, 2) aiempaa pienemmästä apteekin myyntikatteesta, 3) toimituseräkohtaisesta toimitusmaksusta (2,17 e) sekä 4) arvonlisäverosta.

Kuluttajaliitto on kannattanut lääketaksan alentamista jo vuonna 2020 aiemmassa lausunnossaan. Katsomme, että lääkkeiden kuluttajahinnat ovat monien kuluttajien maksukykyyn nähden liian korkeita. Esimerkiksi teettämämme selvityksen (Aula Research 2022, n=1090) mukaan 32 % vastaajista oli viimeisen kolmen vuoden aikana lykännyt lääkkeiden ostamista tai jättänyt kokonaan ostamatta lääkkeitä niiden hinnan vuoksi. Vastaajista 76 % oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että lääkkeet ovat kalliita Suomessa. Tuoreimman kuluttajakyselymme (Aula Research 2025, n=1149) mukaan lääkeostoksista oli säästänyt 17 % vastaajista kyselyä edeltäneen puolen vuoden aikana. Eniten lääkemenosta olivat säästäneet 18–35-vuotiaat vastaajat (21 %).

Jotta tarpeen mukaiset lääkkeet on mahdollista ostaa, Kuluttajaliitto pitää erittäin tärkeänä sen ratkaisemista, miten lääkkeitä saadaan mahdollisimman edullisia kuluttajille. Lääketaksan alentamisen tavoite madaltaa lääkkeiden kuluttajahintoja on hyvä ja suunta oikea, mutta leikkaus jää turhan vaatimattomaksi. Siinä missä enintään 7,49 euron ostohinnalla ostettua lääkettä on tähän asti myyty ennen toimitusmaksua ja arvonlisäveroa 1,42-kertaisella hinnalla, muutoksen jälkeen

kerroin olisi 1,40. Kuluttajaliitto katsoo, että tällöin vaikutukset kuluttajan maksamaan hintaan jäävät vähäisiksi.

Huomionne apteekkiveroon liittyvistä muutosehdotuksista.

Luonnoksessa ehdotetaan apteekkiverolain muutosta, jonka myötä apteekkiveron peruste olisi jatkossa verovelvollisen apteekkitoimipisteiden yhteen laskettu lääkemyynnin voittomarginaali ilman arvonalisäveron osuutta. Ehdotuksella arvioidaan olevan vaikutuksia sivuapteekkien säilymiseen, mutta vaikutusten arvioidaan kohdistuvan erityisesti kaupunkialueisiin. Kuluttajaliitto pitää tärkeänä, että tilannetta seurataan tiiviisti ja huolehditaan, että apteekkeja ja siten myös tarvittavia lääkkeitä on saatavilla myös harvaan asutuilla alueilla.

Huomionne rajattuun itsehoitolääkevalikoimaan liittyvistä ehdotuksista.

Kuluttajaliitto on kannattanut aiemmassa lausuntotyössään joidenkin itsehoitolääkkeiden vapauttamista apteekkien ulkopuoliseen myyntiin lääketurvallisuus huomioiden. Syitä tälle ovat lääkkeiden saatavuuden parantaminen ja hintakilpailun edistäminen. Fimean lääkebarometrin (s. 27) vastaajista 26 % oli ollut usein tilanteessa, jossa olisi tarvinnut lääkettä apteekin ollessa kiinni. Vastaajista 45 % ostaisi mieluummin itsehoitolääkkeensä päivittäistavarakaupasta kuin apteekista. Yli 80 % vastanneista halusi, että heillä olisi lääkkeitä ostaessaan mahdollisuus saada neuvontaa farmaseutilta tai proviisorilta.

Ehdotuksen rajattu itsehoitolääkevalikoima muodostuisi sellaisista lääkeryhmistä, joihin liittyvien riskien arvioidaan olevan vähäisiä ja joilla lääkehoito arvioidaan voitavan toteuttaa turvallisesti ilman lääkeneuvontaa. Valikoima koostuisi pitkälti sellaisista lääkkeistä, joiden vaikuttavia aineita sisältäviä tuotteita myydään jo nyt päivittäistavarakaupoissa. Ehdotettu valikoima on uudistuksen tässä vaiheessa suppea, mitä perustellaan lääkitysturvallisuudella. Mikäli itsehoitolääkkeiden myyntiä halutaan vapauttaa apteekkeista päivittäistavarakauppoihin ennen kuin lääkeneuvontaa koskevaa sääntelyä on muutettu, valikoiman suppeus onkin lääkitysturvallisuuden kannalta perusteltu. Samalla on huomioitava, että lääkkeiden saatavuutta parantavat vaikutukset eivät kohdistuisi muutoksen tässä vaiheessa niihin kuluttajiin, jotka käyttävät muita itsehoitolääkkeitä kuin niitä, joita myyntiin nyt vapautettaisiin.

Kuluttajaliitto huomauttaa, että lääketurvallisuuteen vaikuttaa ennen kaikkea saatavilla oleva neuvonta, minkä vuoksi olisikin tärkeää, että nimenomaan neuvontaa koskevaa lainsäädäntöä uudistettaisiin pikaisesti siten, että päivittäistavarakaupassa asioiva kuluttaja voisi saada riittävän laadukkaasti, turvallisesti ja nopeasti lääkeneuvontaa. Vastuullisia ja turvallisia valintoja tekemään pyrkivien kuluttajien täytyy voida tietää, mistä saa apua itsehoitolääkkeisiin liittyvissä kysymyksissä. Läkeneuvontaa koskevan sääntelyn uudistamisen jälkeen keskusteluun vapautettavan lääkevalikoiman laajuudesta tulee Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan palata viivyttelämästä.

Jotta itsehoitolääkkeiden vapauttaminen päivittäistavarakauppoihin voisi johtaa myyntipisteiden väliseen hintakilpailuun, tarvitaan riittävän laajaa valikoimaa, sillä valikoiman laajuus vaikuttaa lääkeyhtiöiden kannustimiin osallistua vapautetuille markkinoille ja osallistua hintakilpailuun. Yleisperiaatteena esimerkiksi kilpailu- ja kuluttajavirasto on kuitenkin lausunut, että mitä enemmän

toimijoita markkinoilla on ja mitä avoimempaa markkinoille tulo on, sitä paremmat ovat hintakilpailun edellytykset verrattuna suljetumpiin markkinoihin.

Kuluttajaliitto katsoo, että uudistuksen suunta on oikea, mutta vaikutukset kuluttajan arkeen jäisivät vielä vähäisiksi. Matka itsehoitolääkkeiden saatavuuden parantamiseen, hintakilpailun tehostamiseen ja lääketurvallisuudesta huolehtimiseen on vielä kesken.

Huomionne itsehoitolääkkeiden myyntikanavan laajennukseen liittyvistä ehdotuksista.

Myyntiluvan haltija voisi halutessaan hakea valmisteelleen myyntikanavan laajennusta apteekkien ulkopuoliseen myyntiin. Se olisi myönnettävä, jos valmiste sisältyisi laissa määritettyyn rajattuun itsehoitolääkevalikoimaan ja täyttäisi laissa säädetyt edellytykset. Siten hintakilpailuun vaikuttaisi se, kuinka moni myyntiluvan haltija tällaista laajennusta hakisi.

Kuluttajaliiton näkemys on, että samalla kun suojataan kuluttajaa, on varmistettava, että markkinoille tulemisesta ei tehdä tarpeettoman vaikeaa. Toimivat markkinat edistävät kilpailua ja hyödyttävät kuluttajaa. Mikäli ehdotuksen mukaiseen vaihtoehtoon päädytään, sen vaikutuksia on seurattava ja niihin on tarpeen mukaan reagoitava.

Huomionne itsehoitolääkkeiden vähittäismyyntilupiin liittyvistä ehdotuksista.

-

Huomionne lääkeasetukseen sisältyvistä ehdotuksista.

-

Huomionne lääkemääräyksestä poikkeavaan lääkkeiden toimittamiseen tai lääkemääräysten ilmeisten virheiden korjaamiseen liittyvistä muutosehdotuksista.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan, että lääkelakiin lisättäisiin sääntely apteekkien oikeudesta poiketa lääkemääräyksestä valtakunnallisissa saatavuushäiriötilanteissa, lääkkeen poistuttua markkinoilta, erityisestä syystä yksittäisissä poikkeustilanteissa, joissa lääkettä ei olisi apteekin varastossa ja tilanteissa, joissa säännöllisesti käytetyn lääkkeen määräys on vastikään vanhentunut tai käytetty loppuun. Apteekissa työskentelevä proviisori tai farmaseutti voisi poiketa lääkemääräyksestä määrätyn lääkkeen pakkauskoon, lääkemuodon, vahvuuden, annostusohjeen ja kaupanimen osalta. Kokonaislääkemäärää ei saisi pääsääntöisesti ylittää lukuun ottamatta erikseen säänneltyjä poikkeuksia. Poikkeaminen tulisi tehdä yhteisymmärryksessä lääkkeen ostajan kanssa, tälle olisi annettava tarvittava lääkeneuvonta ja poikkeaminen olisi kirjattava reseptikeskukseen ja Kelalle meneviin tietoihin.

Kuluttajaliitto kannattaa lämpimästi ehdotettua muutosta, jolla tuodaan sääntelyn tasolle käytäntöjä, jotka ovat vähintään osittain jo käytössä. Esitysluonnoksen mukaan (s. 104) esimerkiksi kerran päivässä otettava 10 mg:n vahvuinen tabletti voitaisiin muutoksen myötä vaihtaa tarvittaessa ja vaihtamisen edellytysten täytyessä 5 mg:n vahvuiseen tablettiin, joita otettaisiin kaksi päivässä, tai 20 mg:n vahvuiseen tablettiin, joka täytyisi puolittaa. Kuluttajaliitto katsoo, että ehdotettu

muutos on omiaan parantamaan lääkitysturvallisuutta erityisesti lääkkeiden saatavuushäiriötilanteissa.

Kuluttajaliitto haluaa kiinnittää lainsäätäjän huomion esitysluonnoksen sivulla 52 sanottuun, että lääkemääräyksestä poikkeamisen tarkoituksena ei olisi alentaa apteekkien lääkelain 55 §:n mukaista varastointivelvoitetta. Apteekilla on velvoite ylläpitää asiakaskuntansa tarpeiden mukaista lääkevarastoa. Lääkemääräyksistä poikkeamista koskeva sääntely ei saisi johtaa epätarkoituksenmukaisiin toimintatapoihin. Kuluttajaliitto ehdottaa, että lääkemääräyksistä poikkeamia seurataan myös jatkossa tarkasti ja varmistetaan, että muutoksesta ei ala johtua vaikutuksia apteekkien varastointivelvoitteen täyttämiseen.

Huomionne lääkekorvausten ehdolliseen korvattavuuteen liittyvien palautusmaksujen kohdentamiseen liittyvistä muutosehdotuksista.

-

Huomionne esityksen ja esittelymuistioiden perusteluista.

-

Huomionne esityksen ja esittelymuistioiden vaikutusten arvioinnista.

-

Huomionne muista esityksessä olevista ehdotuksista.

-

Vapamuotoiset lausumat hallituksen esityksen luonnoksesta.

-

Ylikarhu Ella
Kuluttajaliitto ry, Konsumentförbundet rf